

Z hľadiska hudobnej výchovy možno vziať do úvahy veľa výchovných problémov. V Poľsku sa javí veľká nespokojnosť s malým počtom vyučovacích hodín hudobnej výchovy vo všeobecno-vzdelávacích školách a prebieha boj o miesto hudobnej výchovy a hudby vôbec v škole. Ešte ďalším je tzv. otázka mládežníckej hudby, nad ktorou vládne obchod s veľmi negatívnym vplyvom na mládež. Všetky uvedené problémy sú vážne. Ja by som však teraz chcela obrátiť pozornosť iným smerom a vniesť hudobno-pedagogické otázky do širších perspektív.

Žijeme v čase mnohorakej krízy, nestability a ohrozenia. Situácia bola a je analyzovaná z mnohých strán, napríklad z raportu Rímskeho klubu a v posledných encyklikách Pápeža. Rozumom osvetľovaná viera, ktorá má racionálne sprievádzať ľudstvo v jeho vývoji, poklesla. Vedúce ideológie sa skompromitovali. Nastala neúprsná invázia materiálnych hodnôt, diktatúra peňazí, kapitálu. V hodnotovej orientácii človeka prevládajú hodnoty materiálne. V zjednocujúcej sa Európe sa exponuje predovšetkým spoločný trh a spoločná mena. K tomu sa ešte pridružuje aj kríza vzdelávacích a výchovných inštitúcií. Z hľadiska výchovy sa ukazuje, že najhroznejšia je kríza medziľudských vzťahov. Čoraz viacej osôb sa cíti opustených, bez vzťahu ku komukoľvek. Czeslaw Milosz v svojej prednáške na Jagelonskej univerzite povedal, že vôbec nevieme kam smeruje dnešná kúpno-predajná, stále bohatšia, no i veľmi nihilistická civilizácia.¹

Mladá generácia vstupujúca do života sa nachádza v ťažkej situácii. Svet dospelých sa jej javí ako neatraktívny a prežitý. Neraz, ba veľmi často si k nemu vytvára negatívne postoje. Najčastejšie sa môže stretnúť s tromi postojmi. Prvým je skupina zaujímajúca postojovú formu agresie, deštrukcie a ničenia. Najviac pozorovateľné sú agresívne postoje voči spoločnosti. Mládež mobilizuje deštruktívne sily, vytvára si postoje subkultúry, opierajúcej sa o násilie a útlak. Druhým postojom - to sú evidentné formy úniku, odcudzenia, emigrácie do seba. Pozorujeme apatie, navyknuté negácie. Formy odcudzenia a úniku sú rôzne: strach zo školy, vyhľadávanie tlúp, vyznávajúcich adekvátnu ideológiu, napr. sekty, počítačové hry vedúce k náhradnému svetu a pochopiteľne aj alkohol, narkotiká a sebevraždy. Tretí postoj je extrémny egoizmus, prekrývaný konformizmom, ústupom do súkromia a často smerujúci k tzv. perfekcionizmu. Takéhoto človeka často pokladáme za prispôsobivého, avšak vlastné egoistické ciele, ktoré si vytyčuje, nemožno pokladať za kladné črty vedúce k obrodě osobnosti.

Uvedené postoje stále častejšie nachádzame u súčasnej mládeže. Stále zriedkavejšie stretávame kladné postoje k svetu dospelých, hoci sa to žiada ako nutné a potrebné. Spája sa to s potrebou zaangažovania, spoluúčasti a empatie.

Chcem tu upozorniť, že všetky uvedené postoje sa viažu k hudbe ako výrazu predovšetkým citov a taktiež obsahu moderného života, ktorý si mládež veľmi ľahko vo forme hudby prisvojuje.

So skupinovými postojmi sa spája veľa obmien rockovej a populárnej hudby, ku koncertom a festivalom sa družia rôzne chorobné situácie. Hysterézne zvuky a texty sú výrazom konfliktu so skutočnosťou. Texty i rôzne pomenovania sú vulgárne. Vonkajší výzor je provokujúci a správanie úchylné, deviantné.

S postojom úniku zo skutočnosti sa často spája narkomanické vnímanie hudby s jej napojením výlučne na vlastné city. Tak sa počúvajú nahrávky len vo vlastnom byte alebo s blízkou grupou. Tomuto príjmu hudby pomáha walkman, ktorý vhodne izoluje poslucháča (recipienta) hudby od vonkajšieho sveta. Takýmto spôsobom možno počúvať hudbu aj na diskotéke, ktorá nám pomáha pohrúžiť (ponoriť) sa do seba a stať sa neprítomným, neúčastným. Čo je tu však dôležité je to, že tento spôsob recepcie hudby sa nedotýka len mládežníckej muziky, ale aj vážnej umelecky hodnotnej hudby. Hudba sa tu stáva stenou, ktorá nás oddeľuje od nepriaznivého sveta, jednoznačne nám umožňuje zahĺbiť sa do seba. Špecifickou formou odcudzenia môže byť únik do estetizmu.

Krajne (extrémne) egoistickému postoju sa pridružuje vnímanie hudby ako spôsobu činnosti, čo je charakteristické pre našu súčasnosť. Tak recipujeme hudbu populárnu a tiež umelecky vážnu. Tomuto postoju zodpovedá návštevnosť koncertov a zúčastňovanie sa skupinového odpočívania rôznych nahrávok. Často sa s ním spája pozitívny snobizmus.

Ak máme na mysli kontakt s hudbou, môže sa stať, že zodpovední a pozitívne zaangažovaní mladí ľudia, ktorí majú kladný vzťah k svetu, sa nemusia vždy dostať do pozitívneho kontaktu s vážnou a umelecky hodnotnou hudbou, lebo sa uzavreli, dostali do školy, v ktorej hudba nemá žiadnu rolu. Kultúrne potreby sú ale potreby vzniknuté vo výchove a vzdelaní. Možno teda tvrdiť, že rozvoj týchto mladých ľudí je všestranný? Z nášho hľadiska by sa žiadalo, aby sa pre nich hudba stala kultúrnou hodnotou vyššieho rádu, bez ktorého niet všestranného a zdravého vývinu.

Načrtnuté výchovné problémy sme iba nastolili. Ide vlastne o to, že pedagógovia (učitelia) hudby si ich musia uvedomiť a nesmú od nich utekať. Nie je možné budovať umeleckú sféru nezávisle od celkovej situácie detí a mládeže, situácie, ktorá je dnes veľmi ťažká a komplikovaná. Uzatvorenie sa do hraníc vlastného predmetu spôsobí profesionálnu izoláciu.

Tak teda v súčasnom období je nutné sledovať hudobnú výchovu ako integrálnu súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu v jeho celom drammatizme. Je potrebné sledovať výchovné ciele z hľadiska celého procesu výchovy. Hudba je jednou z ciest tohto procesu s celým svojim neopakovateľným bohatstvom a špecifikom.

Vo všeobecnosti najdôležitejším cieľom výchovy je duchovný rozvoj človeka v smere dosiahnutia objektívne existujúcich hodnôt pravdy - dobra - krásy tak, ako nám ich zanechali židovsko-grécko-kresťanské tradície. Kresťanská tradícia obohatila túto triedu hodnôt o lásku, ktorú musíme chápať nielen ako eros, ale predovšetkým ako agape.

Čo treba urobiť, aby sa tento cieľ dosiahol? Je to otvorený problém. Dôležité však je, aby si ho uvedomili učitelia hudby. Za hodné stojí tu zacitovať slová francúzskeho spisovateľa André Malreauxa, ktorý vo svojom poslednom románe napísal: "Veda mení svet, nie však človeka. Kristus, Budha, Mohamed sa obracali k človeku. Veda nie (...). Tým, čím treba začať je formovanie človeka. Veda môže zničiť našu planétu, nedokáže však vychovať človeka. Spoločenské vedy to dokazujú presvedčivo. Človek nie je tým čím je, ale tým, čo sa hľadá, čo sa očakáva."²

Za takto všeobecne a vážne formulovanými cieľmi dôležité sú aj konkrétne ciele výchovy, ktoré sa nám predkladajú v psychologickvej rovine. Ukazuje sa, že v súčasnosti možno poukázať na tri najdôležitejšie problémy. Prvý hovorí, že deťom a mládeži bolo treba ukazovať určité perspektívy, konkrétne formy nádejí a etapy možnosti ich realizácií. Druhým problémom je budovanie pevnej viery v seba a vlastné možnosti sebarealizácie. Tretou otázkou je naučiť mládež dať si rady s vlastnými ťažkosťami a predovšetkým s napätiami a konfliktami v sebe samých. To všetko si vyžaduje pevné črty, ktoré v poľskej pedagogike predstavoval Alexander Kamiński a nazýval ich tvorivá aktivita - sebatvorba. Podľa neho je to energia v službe mravných hodnôt.³

Hudobná výchova sa musí na týchto veľkých úlohách zúčastňovať. Bez takto širokých horizontov v oblasti hudobnej výchovy, táto by sa stala doménou určitej elity bez väčšieho významu. Ako hudobní pedagógovia tvrdíme, že hudba je jedna z ciest všestrannej výchovy. Verím, že je to pri formovaní človeka nevyhnutná cesta. A na tom budujeme naše povolanie.

Ukazuje sa, že v súčasnosti všetky pedagogické aktivity musia plniť tri úlohy: vzdelávanie, vychovávanie a terapiu (liečbu). Ich proporcie sa menia v závislosti od potrieb. Podobne je to aj v hudobnej výchove, nezávisle od toho, či sa jej úlohy dotýkajú hudobných škôl, škôl všeobecno-vzdelávacích alebo rehabilitačných stredísk. Vždy je potrebné: hudobné vzdelávanie, hudobná výchova a nás-

ledne muzikoterapia. Samozrejme v zodpovedajúcej forme i proporcii. Najdôležitejšie je pochopenie významu.

Nepodceňujúc, ale ani nepreceňujúc možnosti hudby, ale súčasne na nič čo sme spomenuli nezabúdajúc, možno povedať, že primerane uskutočňovaná hudobná výchova všetkých detí, pomáha pri tvorbe kladných postojov nielen k hudbe, ale k človeku a svetu vôbec. Môže sa stať blokádou tvorby negatívnych postojov. Pre také úlohy je potrebné mať dobre pripravených učiteľov v oblasti hudobnej teórie a praktického muzicírovania. Učiteľ hudobnej výchovy musí byť zrelou osobnosťou, ktorá dokáže nadchnúť deti a mládež.

Literatúra:

1. Cz. Miłosz: S pofskou poéziou celým svetom. Prednáška na Jagelonskej univerzite, 2. 10. 1989. In: Tygodnik Powszechny, č. 42, 1989.
2. A. Malreaux: Lazarz, Warszawa 1977. Piw. s. 99.
3. A. Kamiński: Narodziny dzielności. Katowice 1958. Wydawnictwo "Śląsk".